

Notat 2005–18

Driftskredittundersøkelse på bakgrunn av driftsgranskingsmaterialet for 2004

Ivar Hovland
Siv Karin Paulsen Rye
Torbjørn Haukås

Tittel	Driftskredittundersøkelse på bakgrunn av driftsgranskingsmaterialet for 2004
Forfattere	Ivar Hovland, Siv Karin Paulsen Rye, Torbjørn Haukås
Prosjekt	Driftskredittundersøkelse på bakgrunn av driftsgranskingsmaterialet for 2004 (D843)
Utgiver	Norsk institutt for landbruksøkonomisk forskning (NILF)
Utgiversted	Oslo
Utgivelsesår	2005
Antall sider	35
ISBN	82-7077-629-7
ISSN	0805-9691
Emneord	driftskreditt, landbruk, gjeld, rentesatser, markedsandeler

Litt om NILF

- Forskning og utredning angående landbrukspolitikk, matvaresektor og -marked, foretaksøkonomi, nærings- og bygdeutvikling.
- Utarbeider nærings- og foretaksøkonomisk dokumentasjon innen landbruket; dette omfatter bl.a. sekretariatsarbeidet for Budsjettnemnda for jordbruket og de årlige driftsgranskningene i jord- og skogbruk.
- Utvikler hjelpemidler for driftsplanlegging og regnskapsføring.
- Finansieres av Landbruks- og matdepartementet, Norges forskningsråd og gjennom oppdrag for offentlig og privat sektor.
- Hovedkontor i Oslo og distriktskontor i Bergen, Trondheim og Bodø.

Forord

Norsk institutt for landbruksøkonomisk forskning (NILF) har på oppdrag fra Landkreditt gjennomført en undersøkelse av driftskreditt i landbruket på basis av driftsgranskingene for 2004. Det er registrert banktype, betalte renter og gebyrer og vilkår for driftskreditt for den enkelte bruker.

Det er registrert opplysninger for i alt 909 av 947 bruk i driftsgranskingene. Det er gjort noteringer for hvert enkelt bruk. En rekke medarbeidere i NILF har utført grunnlagsregistreringene i løpet av oppgjørssesongen for driftsgranskingene.

Siv Karin Rye har foretatt kontroll av grunnlagsdata, og Ivar Hovland har hatt ansvar for mesteparten av beregningene som er utført på materialet. Torbjørn Haukås har vært prosjektleder og har sammen med Siv Karin og Ivar skrevet notatet. Heidi Knutsen og Finn Andersen har gått gjennom notatet og kommet med konstruktive kommentarer. Siri Fauske har klargjort manuskriptet for trykking.

Vi vil takke Landkreditt for et interessant oppdrag og for nyttige innspill i forbindelse med slutføringen av notatet.

Oslo, desember 2005

Ivar Pettersen

Innhold

	Side
SAMMENDRAG	1
1 INNLEDNING.....	3
2 DRIFTSKREDITTORDNINGEN I JORDBRUKET	5
2.1 Kollektiv garanti.....	5
2.2 Garantiutvalget.....	5
2.3 Privatordningen	6
3 MAKROTALL FOR JORDBRUKET.....	7
3.1 Investeringer.....	8
3.2 Gjeldsutvikling i driftsgranskingene	9
4 MARKEDSANDELER	11
4.1 Markedsandeler i ulike regioner etter antall bruk	11
4.2 Markedsandeler for driftsformene.....	13
4.3 Markedsandeler etter kredittramme	15
4.4 Utvikling av markedet gjennom året 2004.....	16
4.5 Bruk uten innvilget kredittramme	17
5 BRUKERNES ØKONOMISKE STILLING.....	19
5.1 Alder på bruker.....	19
5.2 Region	20
5.3 Driftsform.....	21
5.4 Areal.....	23
6 RENTESATSER.....	25
6.1 Utvikling av markedsrente	25
6.2 Rentesatser i driftsgranskingsmaterialet.....	26
6.3 Rentesatser etter banktype, landsgjennomsnitt	27
6.4 Rentesatser etter driftsform	28
6.5 Overskredet kredittramme	29
7 KOSTNADER VED BRUK AV DRIFTSKREDITTKONTO	31
7.1 Gebyrer.....	31
7.2 Renteinntekter	32
7.3 Rentemargin	33
7.4 Noen regneeksempler.....	33
LITTERATUR	35

Sammendrag

På oppdrag fra Landkreditt har Norsk institutt for landbruksøkonomisk forskning (NILF) gjennomført en undersøkelse på driftskredittkonto på basis av driftsgranskningene for 2004. Driftsgranskingsmaterialet for 2004 omfatter i alt 947 bruk fordelt over hele landet. Av disse brukene hadde 732 bruk registrert driftskredittkonto med kreditt-ramme. I denne undersøkelsen er det registrert data fra i alt 909 bruk.

Markedsandelene for de ulike bankene varierer både med tanke på regioner, størrelses-grupper og driftsformer. For Landkreditt er situasjonen følgende:

- Regioner. Høyest andel på Vestlandet med 20 % når en ser på gjeld på driftskreditt-kontoen. Når en ser på antall bruk har Landkreditt den høyeste andelen på Østlandet med 11,8 %.
- Driftsform. Høyest andel for bruk med korn, med 11,3 % når en ser på antall bruk. Lavest andel for bruk med melk og storfekjøttproduksjon med 5,2 %.
- Kredittramme. Landkreditt har den høyeste markedsandelen på bruk med kreditt-ramme over 500 000, med 26,3 %. Lavest andel i gruppen med kredittramme fra 50–100 000 med 2 %.

Landkreditts markedsandel er i denne undersøkelsen beregnet til 14,0 % når en ser på gjeld på driftskredittkontoen. Andelen er 7,9 % av antall bruk. Det har også skjedd endringer i løpet av året 2004. Andelen til Landkreditt har økt med 13 % av gjeld på driftskreditt, mens alle de andre banktypene har redusert sine andeler.

Det er høyest gjeldsprosent i Nord-Norge og i Rogaland og Agder. Det er ingen sammenheng mellom størrelse på samlet gjeld og driftskreditt. Størrelsen på driftskreditt øker med størrelsen på brukene. Det er noe lavere driftskreditt for de eldste brukerne.

Markedsrenten har vært på et historisk lavt nivå i 2004. Renteundersøkelsen på driftskreditt viser at det er stor forskjell i rentenivå mellom Landkreditt og de andre banktypene. Dette gjelder både oppgitt rente fra kontoutskrift og beregnet rente. Forskjellen er på 1,2 prosentpoeng for lånerente og 1,6 prosentpoeng for innskuddsrente.

Det er stor forskjell i kostnader ved bruk av driftskreditt mellom Landkreditt og de andre banktypene. Gjennomsnittsbuket kan spare 3 000–4 000 kr ved å bruke rimeligste alternativ i forhold til det dyreste.

Det er stor variasjon mellom banktypene med tanke på kostnader ved driftskreditt. Enda større forskjellene mellom enkeltbanker. Produktene fra bankene er nokså ulike og vanskelige å sammenligne, men det er mye å spare ved å bruke det rimeligste alternativet.

1 Innledning

Driftsgranskinger i jord- og skogbruk viser resultater for gårdsbruk der en vesentlig del av familiens samlede inntekter kommer fra jord- og/eller skogbruk. I tillegg viser driftsgranskningene inntekter fra annen næring, lønn, pensjoner, renter mv.

Materialet er basert på regnskap fra tilfeldig utvalgte bruk fra produksjonstilskuddsregisteret. I underkant av 1 000 bruk har deltatt i granskningene de senere årene. Det er gjort et stratifisert utvalg for produksjoner, regioner og størrelsesgrupper. Deltakelsen er frivillig, og det er ikke begrensinger på hvor lenge et bruk kan være med. Brukeren skal ikke være over 67 år. Rundt 10 % av deltakerbrukene skiftes ut årlig, det er derfor god kontinuitet i materialet.

Registrert arbeidsforbruk for deltakerbrukene i driftsgranskningene var i gjennomsnitt 2 906 timer eller 1,58 årsverk i 2004. De fleste deltakerbrukene ligger mellom 1 800 og 6 000 normerte timer. For enkelte driftsformer som korn og sauehold, er arbeidsforbruket lavere.

Ved å forutsette at en vesentlig del av inntektene skal komme fra jordbruket, blir de små brukene noe underrepresentert, mens de store brukene blir noe overrepresentert i driftsgranskningene. Mens det i 2003 var 58 000 bruk som søkte om produksjonstilskudd, var det bare 35 100 bruk som hadde grunnlag for et økonomisk resultat som er høyt nok til at de kan rekrutteres til driftsgranskningene. Når det gjelder driftsformer, er melkeproduksjonsbruk overrepresentert. I populasjonen som man rekrutterer bruk til driftsgranskningene fra, utgjør bruk med melkeproduksjon 46 prosent, mens rundt 54 prosent av brukene i driftsgranskningene driver med melkeproduksjon. Kornbrukene er underrepresentert i driftsgranskningene. Tilsvarende tall for korn er 16 % i populasjonen og 9 % i utvalget.

Av de 947 brukene som er med i driftsgranskningene, er det 88 bruk som ikke har driftskreditt. Det er flere grunner til det, mange har en finansiell basis som er så god at det er unødvendig med driftskreditt. Det er ofte bedre betingelser på brukskonti dersom de ikke omfatter kreditt.

Det er innhentet tilleggsopplysninger om driftskreditt for hvert gårdsbruk. Inngående og utgående balanse og påløpt rente for driftskredittkontoen. Dessuten er samlet betalt gebyr registrert. I tillegg er det registrert rentesatser for debet- og kredittrente og gebyrsatser for alle brukene der det har vært mulig å finne dette i regnskapet. Dette er hentet

fra bankenes kontoutskrifter. De forskjellige bankene har ulike betingelser knyttet til driftskreditt.

Finansinstitusjonene er delt inn i fem undergrupper:

- Store sammenslutninger av sparebanker. Store sparebanker definert etter forvaltningskapital større enn 10 mrd. kr
- Små sparebanker
- Store forretningsbanker. Dette gjelder blant andre DnB Nor, Postbanken, Nordea og Fokus bank
- Små forretningsbanker, for det meste små lokale banker på Vestlandet
- Landkreditt.

Ikke alle opplysninger er registrert for alle brukene. Det vil derfor være varierende antall observasjoner bak de forskjellige tallene.

Vi har beregnet gjennomsnittsverdier for en rekke variabler som er av interesse for vurdering av kostnader ved bruk av driftskredittkonto. Notatet er inndelt i følgende emner: Driftskredittordningen i jordbruket, makrotall for jordbruket, markedsandeler, brukernes økonomiske stilling, rentesatser og kostnader ved bruk av driftskreditt.

2 Driftskredittordningen i jordbruket

Driftskredittordningen i jordbruket – eller «Oppgjørs- og driftskredittordningen i landbruket» som ordningen egentlig heter, er en egen kassakredittordning for bønder. Mot pant i framtidige oppgjør for leveranser til de samvirkebedriftene som bonden er med-eier i, og leverandør til, kan bonden nyte godt av en romslig kredittramme og en rimelig lånerente.

For å kunne nyte godt av ordningen, må bonden være eier i minst en av de deltagende samvirkebedriftene. Disse samvirkebedriftene er: Tine BA, Norsk kjøttssamvirke BA, Felleskjøpet, Prior Norge, Norges skogeierforbund, AL Gartnerhallen, Hoff Norske Potetindustrier, Norges Pelsdyrslag, LOG AS og Honningcentralen A/L (www.landbrukssamvirke.no).

Alle utbetalinger for leveranser til de samvirkebedriftene bonden leverer til, skal gå gjennom den banken bonden har opprettet driftskreditt i.

Størrelse på bevilget kreditt vil være avhengig av historiske leveranser til samvirkebedriftene. For nyetablerte bønder, beregnes kredittrammens størrelse i forhold til oppgjør for framtidige leveranser. Normalt vil kredittrammen være 40 % av de årlige utbetalingene fra de aktuelle bedriftene.

2.1 Kollektiv garanti

I tillegg til at banken tar pant i oppgjør fra samvirkebedriftene, garanterer samvirkebedriftene som deltar i ordningen, for 50 % av eventuelle tap som måtte oppstå.

Det er kombinasjonen av pant i leveranser og kollektivt garantiansvar fra samvirkebedriftene som gjør en rimelig lånerente mulig. Siden ordningen ble etablert, har tapene vært minimale.

2.2 Garantiutvalget

Ordningen bygger på en overenskomst fra 1967 mellom de deltagende samvirkebedriftene i landbruket, Sparebankforeningen og Finansnæringens hovedorganisasjon.

Driftskredittordningen administreres av Norsk Landbrukssamvirke. I regi av NL er det etablert et garantiutvalg med ett medlem fra hver av de deltakende samvirkebedriftene. Dette garantiutvalget representerer garantisten overfor bankene. Utvalget behandler henvendelser om ordningen, og foretar garantioppgjør til bankene ved oppstått tap.

Et samarbeidsutvalg bestående av to representanter for hver av de to bankforeningene og to representanter for garantistene fører tilsyn med hvordan ordningen virker, og disse foreslår eventuelle endringer av retningslinjene.

2.3 Privatordningen

Senere er også private virksomheter som mottar produkter fra landbruket, tilsluttet ordningen. I tillegg til samvirkeorganisasjonene nevnt i forrige avsnitt, er følgende bedrifter tilsluttet ordningen: Unikorn, Norgesfôr, Norkorn, Kjøttbransjens landsforbund, Fjørfebransjens landsforening og Meieribransjens landsforbund. Man er derfor ikke lenger avhengig av å levere til en av samvirkebedriftene for å kunne dra nytte av driftskredittordningen (www.landkredittbank.no).

3 Makrotall for jordbruket

Budsjettnemnda for jordbruket (BFJ) har beregnet makrotall for jordbruket. Tabell 3.1 viser beregninger for samlet kapital og gjeld i landbruket de årene det er foretatt gjeldsundersøkelse. Tallene er basert på historisk kostpris, og er derfor sammenlignbare med driftsgranskingene.

Tabell 3.1 Innsatt kapital og gjeld i jordbruket, mill. kr

	1996	1999	2001	2003	2004
Jord og bygninger	32 725	35 288	36 292	37 879	38 533
Maskiner/redskap	10 015	9 512	9 904	10 805	10 630
Biler	325	277	337	348	348
Husdyr	8 208	7 435	6 872	6 581	6 577
Varer i arbeid	6 314	6 029	5 996	6 338	6 469
Sum bokført kapital	57 587	58 541	59 401	62 557	62 557
Lant kapital	21 714	23 921	24 794	28 415	28 825
Egenkapital	35 873	34 620	34 607	33 563	33 732
Gjeldsprosent	37,7	40,9	41,7	45,8	46,1

Kilde: Totalkalkylen for jordbruket, BFJ

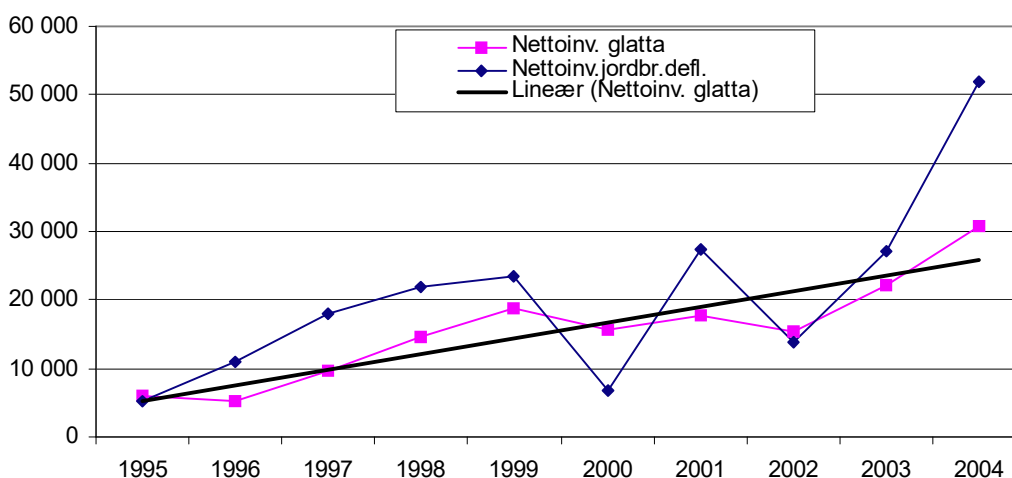
Totalgjeld for jordbruksbefolkningen for 2004 er beregnet til 48,2 milliarder kr (SSB, 2005). For å finne hvor mye av gjelda som er tilknyttet jordbruket, er forholdet mellom eiendeler i jordbruket og sum eiendeler i driftsgranskingene benyttet. Tabellen viser at totalt innsatt kapital i jordbruket har økt noe i perioden, og det er spesielt jord og bygninger som har økt. Gjelden har også økt mens egenkapitalen endret seg lite fram til 2001. Dermed har også gjeldsprosenten økt. Fra 2001 til 2004 har gjeldsprosenten økt betydelig. Den samme utviklingen finner vi også igjen i driftsgranskingene.

Rentenivået på lån til jordbruket betyr mye økonomisk. Lånt kapital i jordbruket er beregnet til vel 28 milliarder kroner. En økning av renten med ett prosentpoeng med-

fører årlig 280 millioner kroner i ekstra kostnader for jordbruket. Det er et stort potensiale for næringen til å spare ved å benytte de rimeligste lånetilbudene i markedet. Det gjelder både for langsiktige pantelån og for kortsiktige kreditter (driftskreditt).

3.1 Investeringer

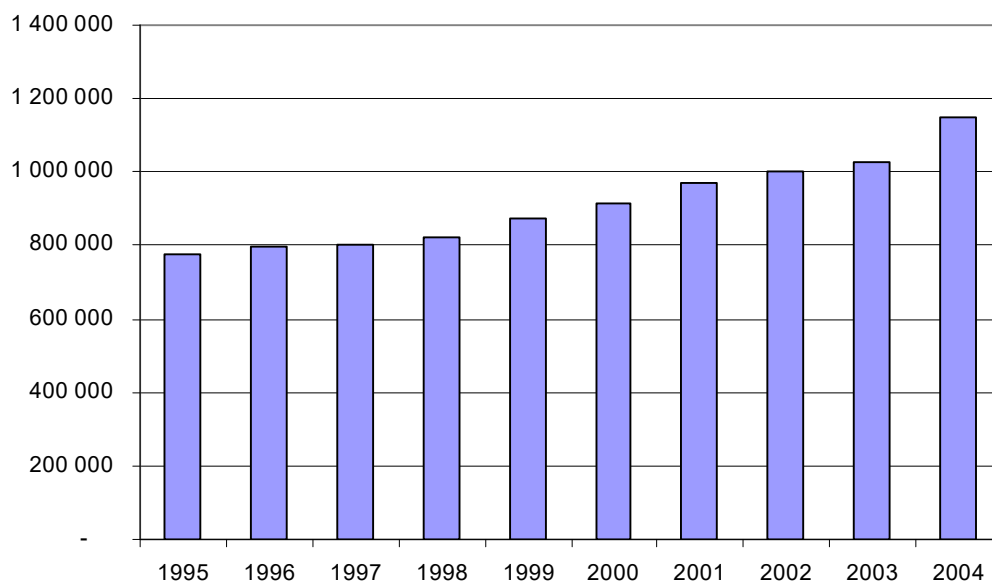
Økningen i gjeld i landbruket henger sammen med investeringsnivået. Det som var spesielt for driftsgranskingsmaterialet for 2004, er en betydelig økning i nettoinvesteringene fra foregående år. Nettoinvesteringer er bruttoinvesteringer fratrukket avskrivninger, frasalg og tilskudd. Det er spesielt i Rogaland og Agder vi finner den høyeste investeringsaktiviteten, aller høyest er tallene for Jæren. Det er hovedsakelig investert i bygninger, for det meste bygninger for storfe og svin.

Figur 3.1 Nettoinvesteringer i jordbruket 1995–2004. Landstall deflatert etter konsumprisindeksen (NILF, Driftsgranskningene 2005)

Som det går fram av figur 3.1, har det vært en betydelig økning i nettoinvesteringene fra 1995 til 2004. Glatta investeringer er treårs gjennomsnitt for lettere å kunne se trender. Variasjon mellom år har forskjellige årsaker, det lave nivået i 2000 skyldes påvente av fjerning av investeringsavgift. Trenden viser økende nettoinvesteringer i jordbruket. I tillegg kommer investeringer i tilleggsnæringer, annen næring og privat. Historisk lavt rentenivå i 2004 er medvirkende årsak til de høye nettoinvesteringene siste året.

3.2 Gjeldsutvikling i driftsgranskingene

Figur 3.2 Gjeldsutvikling, gjennomsnitt per bruk i driftsgranskingene 1995–2004. Tallene er deflaterte etter konsumprisindeksen

Etter ti år med positiv nettoinvestering i driftsgranskingene, går det fram av Figur 3.2 at det også har vært en sterk økning i gjennomsnittlig gjeld per bruk. Gjelden har økt fra knapt kr 800 000 per bruk i 1995 til knapt kr 1 150 000 per bruk målt i faste kroner. Gjennomsnittsbruket i driftsgranskingene hadde per 31.12.2004 en samlet gjeld på kr 1 148 000. Kortsiktig gjeld utgjorde 23,5 %, av dette var 8,7 % gjeld på driftskreditt (100 000 kr). Gjeldsprosenten var 41,2 %, en økning på vel ett prosentpoeng fra 2003.

Gjeldsprosenten var høyest på Jæren med 50 % og i Nord-Norge med 49 %. På Jæren har gjeldsprosenten økt fra 35 % i 1995 til 50 % i 2004.

4 Markedsandeler

Markedsandeler for de forskjellige bankkategoriene er beregnet både etter region, driftsform og kredittramme. Beregningene i kapittel 4.1 til 4.5 er gjort på de 732 brukene som har en driftskredittkonto med registrert innvilget kreditt. Kapittel 4.6 omhandler de brukene som ikke har innvilget kredittramme.

I denne undersøkelsen er landet delt inn i fem regioner: Østlandet, Agder og Rogaland, Vestlandet, Trøndelag og Nord-Norge. Bankene er klassifisert i fem grupper: Landkreditt, lokal sparebank, stor sparebank (Lokal Spb og Stor Spb), og lokal forretningsbank og stor forretningsbank (LokalFoB og Stor Fob).

4.1 Markedsandeler i ulike regioner etter antall bruk

Tabell 4.1 viser driftskreditt og kredittramme fordelt på ulike regioner. Vi ser at et stort flertall (70 %) av brukene har sin driftskredittkonto i sparebanker, noen flere i lokale sparebanker enn i store. Det er bruk med tilknytning til sparebanker som i gjennomsnitt har den laveste gjelden. Brukene som har driftskredittkontoen i Landkreditt, har en betydelig høyere kredittramme enn bruk som har driftskredittkonto i andre banker. 7,9 % av alle bruk i driftsgranskningene benytter seg av Landkreditt, de fleste av disse ligger på Østlandet. Lokale forretningsbanker er det bare bruk på Vestlandet og i Nord-Norge som benytter seg av. Det er i all hovedsak bruk på Østlandet som benytter seg av store forretningsbanker. Dette er noe som har sammenheng med fusjonen mellom Gjensidige Nor og DnB til DnB Nor i 2003. Gjensidige Nor (tidligere Sparebanken Nor) hadde en relativt stor markedsandel av landbrukskundene. 76 % av landbrukskundene til de store forretningsbankene befinner seg nå i Østlandsregionen.

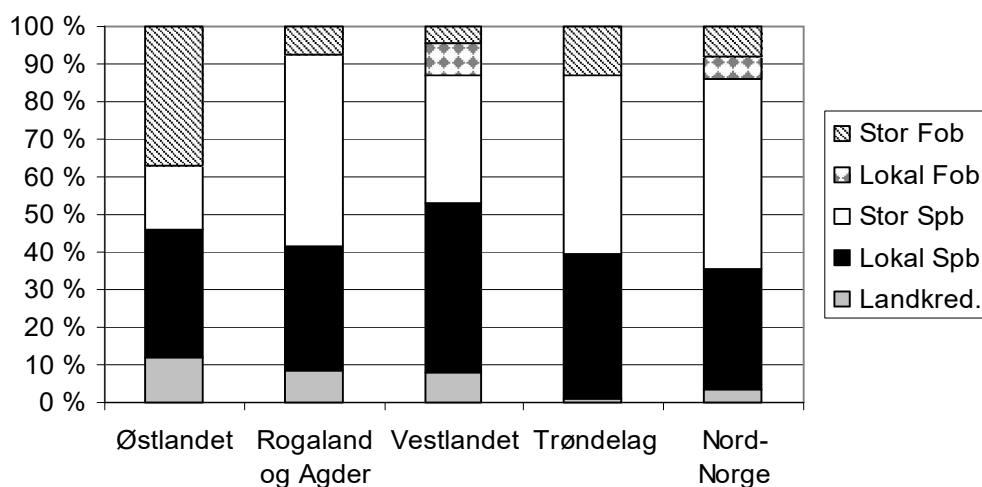
Tabell 4.1 Driftskreditt fordelt etter banktype og region. Gjeld er registrert per 31.12.04

		Landkred.	Lokal Spb	Stor Spb	Lokal Fob	Stor Fob
Østlandet	Antall bruk	36	104	53		113
	Gjeld totalt, 1000 kr	4 618	7 467	4 235		11 319
	Gjeld, gj.snitt per bruk	128 274	71 796	79 902		100 170
	Kredittramme, gj.snitt per bruk	363 889	214 391	219 792		244 420
Rogaland og Agder	Antall bruk	9	34	53		8
	Gjeld totalt, 1000 kr	841	3 210	2 374		526
	Gjeld, gj.snitt per bruk	93 407	94 421	44 783		65 730
	Kredittramme, gj.snitt per bruk	334 444	219 824	220 358		167 500
Vestlandet	Antall bruk	9	52	39	10	5
	Gjeld totalt, 1000 kr	2 220	5 114	2 243	1 231	287
	Gjeld, gj.snitt per bruk	246 714	98 348	57 521	123 107	57 328
	Kredittramme, gj.snitt per bruk	320 667	200 500	177 933	179 700	130 200
Trøndelag	Antall bruk	1	47	58		16
	Gjeld totalt, 1000 kr		1 648	5 368		454
	Gjeld, gj.snitt per bruk		35 055	92 552		28 398
	Kredittramme, gj.snitt per bruk		159 915	197 121		184 063
Nord-Norge	Antall bruk	3	27	43	5	7
	Gjeld totalt, 1000 kr	333	2 651	1 622	808	751
	Gjeld, gj.snitt per bruk	111 077	98 172	37 722	161 637	107 230
	Kredittramme, gj.snitt per bruk	228 333	188 667	159 093	238 000	133 429
Alle regioner	Antall bruk	58	264	246	15	149
	Gjeld totalt, 1000 kr	8 336	20 089	15 842	2 039	13 337
	Gjeld, gj.snitt per bruk	143 719	76 096	64 397	135 950	89 508
	Kredittramme, gj.snitt per bruk	346 224	200 025	197 323	199 133	224 762

Tabell 4.2 Markedsandeler i prosent av antall bruk og i prosent av sum gjeld på driftskredittkontoen i ulike regioner

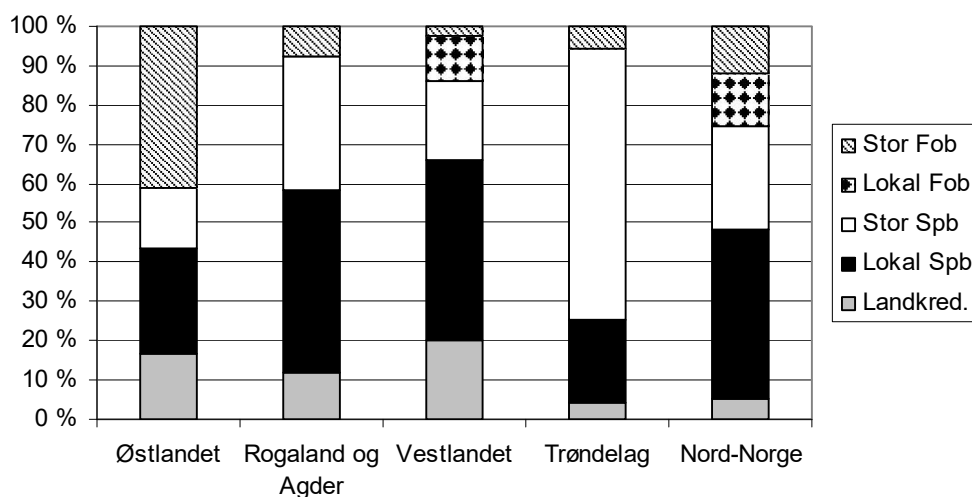
		Landkred.	Lokal Spb	Stor Spb	Lokal Fob	Stor Fob
Østlandet	Andel av antall bruk	11,8	34,0	17,3	0,0	36,9
	Andel av gjeld	16,7	27,0	15,3	0,0	41,0
Rogaland og Agder	Andel av antall bruk	8,7	32,7	51,0	0,0	7,7
	Andel av gjeld	12,1	46,2	34,2	0,0	7,6
Vestlandet	Andel av antall bruk	7,8	45,2	33,9	8,7	4,3
	Andel av gjeld	20,0	46,1	20,2	11,1	2,6
Trøndelag	Andel av antall bruk	0,8	38,5	47,5	0,0	13,1
	Andel av gjeld	4,2	21,1	68,9	0,0	5,8
Nord-Norge	Andel av antall bruk	3,5	31,8	50,6	5,9	8,2
	Andel av gjeld	5,4	43,0	26,3	13,1	12,2
Alle	Andel av antall bruk	7,9	36,1	33,6	2,0	20,4
	Andel av gjeld	14,0	33,7	26,6	3,4	22,4

Figur 4.1 viser markedsandeler i prosent etter antall bruk i ulike regioner. Lokale sparebanker har en betydelig mindre andel bruk på Østlandet enn i resten av landet. Landkreditt er representert kun med ett bruk i Trøndelag. Derfor er ikke tall registrert fra Trøndelag i Tabell 4.1.

Figur 4.1 Bankenes markedsandeler etter antall bruk i ulike regioner, prosent

Markedsandeler etter total gjeld på driftskredittkontoen framstilles grafisk i Figur 4.2.

Figur 4.2 Bankenes markedsandeler etter total gjeld i ulike regioner, prosent

4.2 Markedsandeler for driftsformene

I denne delen av undersøkelsen har vi valgt ut de fem største driftsformene for å se på forskjeller mellom størrelse på driftskreditt og banktype (Tabell 4.3). Melkeproduksjon kombinert med større eller mindre innslag av kjøttproduksjon, er den klart største gruppen, med i alt 326 bruk. I denne gruppen har Landkreditt 5,2 % av markedet om en

ser på antall bruk, og 9,4 % av markedet om en ser på total gjeld. Store sparebanker har 41 % av antall bruk og 27 % av total gjeld på bruk med melk og storfekjøtt.

Det er i alt 52 bruk som har driftsformen sau. I gjennomsnitt har disse brukene innskudd på driftskreditten per 31.12. En av forklaringene på det er at bruk med sau har hoveddelen av sin inntekt på høsten. Dette er relativt små bruk, med en betydelig mindre kredittramme enn bruk med de andre driftsformene.

Store forretningsbanker har hele 46 % av markedet når det gjelder antall bruk med driftsformen korn (71 bruk). Kornbrukene med tilknytning til Landkreditt har betydelig mer gjeld og høyere kredittramme enn kornbruk med andre bankforbindelser. 85 % av kornbrukene er lokalisert på Østlandet, resten i Trøndelag.

Bruk med driftsformen korn og svin er de som i gjennomsnitt har mest gjeld og høyest kredittramme. I denne produksjonen har Landkreditt 10,5 % av antall bruk og 15 % av total gjeld (få bruk i gruppen).

Tabell 4.3 Gjeld fordelt etter banktype og driftsform. Innskudd på driftskredittkontoen står som positivt tall, gjeld står med negativt fortegn i utgaende balanse

		Landkred.	Lokal Spb	Stor Spb	Lokal Fob	Stor Fob
Melk og storfekjøtt	Ant bruk	17	126	135	9	39
	Gjeld i UB, totalt, 1000 kr	-2 792	-13 833	-7 843	-1 576	-3 573
	Gjeld i UB, gj.snitt per bruk	-164 245	-109 785	-58 095	-175 070	-91 610
	Kredittramme, gj.snitt per bruk	254 588	193 672	183 530	245 222	193 026
	Markedsandel, % av ant. bruk	5,2	38,7	41,4	2,8	12,0
Sau	Ant bruk	3	20	20	2	7
	Gjeld i UB, totalt, 1000 kr	299	1 176	618		192
	Gjeld i UB, gj.snitt per bruk	99 528	58 822	30 880		27 417
	Kredittramme, gj.snitt per bruk	51 667	63 050	96 300		82 714
	Markedsandel, % av ant. bruk	5,8	38,5	38,5	3,8	13,5
Korn	Ant bruk	8	21	9		33
	Gjeld i UB, totalt, 1000 kr	-824	-46	-36		220
	Gjeld i UB, gj.snitt per bruk	-103 050	-2 205	-4 002		6 667
	Kredittramme, gj.snitt per bruk	288 750	179 762	152 222		157 197
	Markedsandel, % av ant. bruk	11,3	29,6	12,7	0,0	46,5
Melk og svin	Ant bruk	3	14	10	1	6
	Gjeld i UB, totalt, 1000 kr	272	-1 873	-1 743		-419
	Gjeld i UB, gj.snitt per bruk	90 824	-133 809	-174 270		-69 902
	Kredittramme, gj.snitt per bruk	375 000	304 143	289 000		225 000
	Markedsandel, % av ant. bruk	8,8	41,2	29,4	2,9	17,6
Korn og svin	Ant bruk	4	12	9		13
	Gjeld i UB, totalt, 1000 kr	-1 138	-957	-2 571		-2 967
	Gjeld i UB, gj.snitt per bruk	-284 408	-79 791	-285 628		-228 209
	Kredittramme, gj.snitt per bruk	677 500	259 500	405 556		493 846
	Markedsandel, % av ant. bruk	10,5	31,6	23,7	0,0	34,2

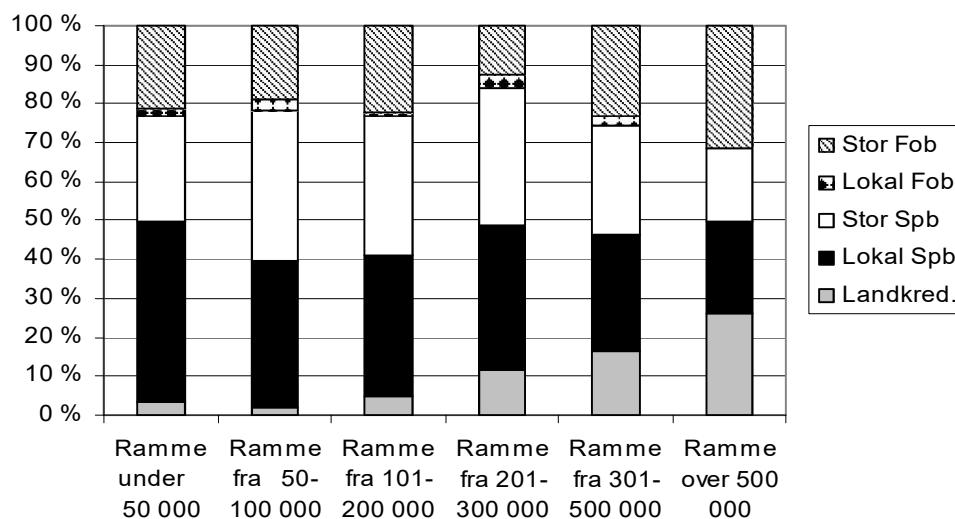
4.3 Markedsandeler etter kredittramme

På bruk som har mindre enn kr 100 000 i kredittramme, har de fleste gruppene positiv driftskreditt per 31.12.04 (Tabell 4.4). Landkreditt har 3,6 % av antall bruk i gruppen med under kr 50 000 i kredittramme, og 26,3 % av antall bruk i gruppen med kredittramme over 500 000. Lokale sparebanker står sterkt hos de små brukene, med 46,4 % i den minste gruppen. I gruppen med kredittramme fra 50–100 000 er 76,3 % av antall bruk tilknyttet sparebanker (lokal eller stor). Sparebankenes andel av markedet reduseres gradvis etter størrelsen på kredittrammen.

Tabell 4.4 Markedsandeler fordelt etter kredittramme. Innskudd på driftskredittkontoen star som positivt tall, gjeld star med negativt fortegn i utgaende balanse

		Landkred.	Lokal Spb	Stor Spb	Lokal Fob	Stor Fob
Ramme under 50 000	Antall bruk	2	26	15	1	12
	Brukers alder	55	48	48		46
	Gjeld i UB, gj.snitt per bruk		49 259	87984		21427
	Kredittramme, gj.snitt per bruk		41615	38187		32417
	Markedsandel, % av ant. bruk	3,6	46,4	26,8	1,8	21,4
Ramme fra 50– 100 000	Antall bruk	3	57	59	4	29
	Brukers alder	48	48	49	47	48
	Gjeld i UB, gj.snitt per bruk	15 661	12 731	9561	-20643	54394
	Kredittramme, gj.snitt per bruk	76 667	90158	89339	95000	90259
	Markedsandel, % av ant. bruk	2,0	37,5	38,8	2,6	19,1
Ramme fra 101– 200 000	Antall bruk	12	90	88	3	55
	Brukers alder	48	47	48	49	47
	Gjeld i UB, gj.snitt per bruk	-23 290	-48 155	-59687	-47 195	-32674
	Kredittramme, gj.snitt per bruk	160 250	163600	166114	166667	169000
	Markedsandel, % av ant. bruk	4,8	36,3	35,5	1,2	22,2
Ramme fra 201– 300 000	Antall bruk	17	56	52	5	19
	Brukers alder	46	48	46	37	52
	Gjeld i UB, gj.snitt per bruk	-57 809	-149516	-78803	-214431	-157157
	Kredittramme, gj.snitt per bruk	272 353	266834	252146	263000	255000
	Markedsandel, % av ant. bruk	11,4	37,6	34,9	3,4	12,8
Ramme fra 301– 500 000	Antall bruk	14	26	24	2	20
	Brukers alder	48	47	49		47
	Gjeld i UB, gj.snitt per bruk	-149 588	-240 206	-212859		-189418
	Kredittramme, gj.snitt per bruk	421 643	397462	395167		399750
	Markedsandel, % av ant. bruk	16,3	30,2	27,9	2,3	23,3
Ramme over 500 000	Antall bruk	10	9	7		12
	Brukers alder	42	48	46		52
	Gjeld i UB, gj.snitt per bruk	-523 192	-349292	-469024		-521288
	Kredittramme, gj.snitt per bruk	731000	731667	750000		665667
	Markedsandel, % av ant. bruk	26,3	23,7	18,4	0,0	31,6

I Figur 4.3 er markedsandeler etter kredittramme grafisk framstilt, regnet ut fra antall bruk.

Figur 4.3 Markedsandeler etter kredittramme, prosent av antall bruk i ulike grupper

4.4 Utvikling av markedet gjennom året 2004

Samlet gjeld på driftskredittkontoen har gått ned med over 5 millioner kroner i løpet av året 2004 (Tabell 4.5), og det er en reduksjon på 7,8 %. Gjelden til Landkreditt har økt med hele 13 % i løpet av året, mens alle de andre banktypene har fått mindre gjeld i slutten av året.

Forholdet mellom bankene har dermed endret seg noe fra 1.1 til 31.12. Landkreditt hadde 11 % av total gjeld i IB og 14 % i UB. Andelen gjeld til store sparebanker har gått ned fra 28 % til 26,5 % i løpet av året. De andre bankene har hatt en stabil markedsandel eller en liten nedgang i 2004.

Tabell 4.5 Endringer av markedsandeler i løpet av året 2004, gjeld på driftskreditt, 1000 kr

	Gjeld i IB, 1000 kr	Gjeld i UB, 1000 kr	Endring, 1000 kr	Endring i prosent
Landkreditt	7 369	8 336	967	13,1
Lokal Sparebank	21 882	20 089	-1 793	-8,2
Stor Sparebank	18 055	15 842	-2 213	-12,3
Lokal Forretningsbank	2 160	2 039	-121	-5,6
Stor Forretningsbank	15 232	13 337	-1 895	-12,4
Sum alle banktyper	64 698	59 643	-5 055	-7,8

4.5 Bruk uten innvilget kredittramme

I dette kapitlet ser vi på bruk som ikke har innvilget kredittramme, det gjelder 88 bruk på landsbasis (Tabell 4.6). Dette er bruk som har en driftskonto med positiv saldo. 36 % av disse brukene er lokalisert på Vestlandet, 27 % på Østlandet, 15 % i Nord-Norge, og ca 10 % i Trøndelag og Rogaland/ Agder. I gjennomsnitt har disse brukene kr 77 643 innestående på kontoen pr 31.12.04. De brukene som har Landkreditt som bankforbindelse, har det høyeste driftsoverskuddet (få bruk).

Tabell 4.6 Bruk uten kredittramme, fordelt på ulike banktyper

	Land- kreditt	Lokal Spb	Stor Spb	Lokal Fob	Stor Fob	Gj.snitt alle
Antall bruk	3	37	25	3	20	88
Alder	44	45	41	43	49	45
Innskudd i UB, gj.snitt per bruk	69 784	80 840	72 919	183 769	62 892	77 643
Driftsoverskudd, gj.snitt per bruk	328 302	172 110	201 457	113 546	225 266	195 857

5 Brukernes økonomiske stilling

5.1 Alder på bruker

Dette kapitlet viser den økonomiske stillingen for alle brukerne i driftsgranskingsmaterialet. Vi ser på hvordan gjeldssituasjonen er for brukere i ulike aldersgrupper, regioner, driftsformer og arealgrupper. Det er også vist tall for nettoinntekt fordi den sier noe om evnen til å betjene gjeld. Dette er vist øverst i Tabell 5.1, mens en nederst i samme tabell viser utgående balanse på driftskredittkontoen for brukene som er med i undersøkelsen. Tabell 5.2 viser utgående balanse i prosent av kredittrammen, dvs. hvor mye av lånerammen som er benyttet.

Vi starter med fordeling av brukerne etter alder. Sum langsiktig gjeld avtar med alderen på bruker. I den yngste aldersgruppen er den vel 1,3 million kroner i gjennomsnitt, mens gjelden er bare halvparten for gruppen 55 år og eldre. For den kortsiktige gjelden er bildet mer variert, og det er små forskjeller mellom aldersgruppene selv om kortsiktig gjeld er noe mindre for de to eldste gruppene. Gjeldsprosenten er høyest i den yngste aldersgruppen og lavest i gruppen med de eldste brukerne. Det er vanskelig å finne noen bestemte trender for størrelsen på driftskreditten etter alder på bruker.

Tabell 5.1 Gjeld, gjeldsprosent, nettoinntekt og driftskredittkontoens utgaende balanse fordelt etter brukers alder. Kr per bruk

	Brukere				Alle brukere	
	inntil 35 ar	35-45 ar	45-55 ar	55 ar og mer	Middel	Antall
Antall brukere med nettoinntekt	85	296	333	233		947
Kortsiktig gjeld	318 008	281 938	253 491	262 721	270 477	943
Langsiktig gjeld	1 370 236	1 113 294	853 945	629 886	931 474	893
Gjeldsprosent	50	44	39	36	41	945
Nettoinntekt	446 728	523 557	528 889	480 335	507 902	947
Landkreditt	-445 488	-93 597	-40 413	-187 331	-143 719	58
LokalSpB	-55 119	-95 408	-68 038	-71 931	-76 096	264
StorSpB	-30 894	-75 181	-78 522	-37 884	-64 937	246
LokalFob		-181 489	-42 065		-135 950	15
StorFoB	-65 561	-85 216	-97 943	-87 923	-89 508	149
Antall	57	221	265	189		732

Sparebankene har flest driftskredittkunder, med 264 og 246 på hhv. lokale og store sparebanker. Deretter følger store forretningsbanker med 149. Landkreditt har bare 58, men har til gjengjeld brukene med det høyeste lånesaldo på driftskreditt, 143 719 kr.

Tabell 5.2 Utgaende balanse på driftskredittkonto i prosent av kredittramme etter brukernes alder

	inntil 35 ar	35-45 ar	45-55 ar	55 ar og mer	Totalt antall
Landkreditt	68	28	17	54	58
LokalSpB	28	44	35	38	264
StorSpB	18	36	37	23	246
LokalFob		79	29		15
StorFoB	47	42	44	33	149
Antall	57	221	265	189	732

Tabellen viser store variasjoner og ingen entydig tendens. Den laveste utnyttingsgraden ligger på 17-18 prosent, mens den høyeste er 79 prosent. Her er det imidlertid bare 9 bruk som ligger bak tallet. Hovedtyngden av bruk ligger i området 35 til 44 prosent.

5.2 Region

Tabell 5.3 gir en framstilling etter regioner. Den langsiktige gjelden i gjennomsnitt per bruk er høyest i Agder og Rogaland og dernest på Østlandet. Disse områdene har også høy kortsiktig gjeld, men er samtidig de områdene som har best evne til å betjene gjelden. Vestlandet og Nord-Norge følger deretter når det gjelder langsiktig gjeld og har i tillegg lavest nettoinntekt. Nord-Norge og Agder/Rogaland har klart høyest gjeldsprosent. Både kortsiktig gjeld og gjeldsprosent er lavest på Vestlandet, mens nettoinntekten er på nivå med Nord-Norge.

Tabell 5.3 Gjeld, gjeldsprosent, nettoinntekt og driftskredittkontoens utgaende balanse etter region. Kr per bruk

	Rogaland				
	Østlandet	og Agder	Vestlandet	Trøndelag	Nord-Norge
Antall brukere med nettoinntekt	368	132	181	150	116
Kortsiktig gjeld	286 537	406 310	222 405	222 182	202 900
Langsiktig gjeld	984 365	1 202 829	862 353	742 805	805 855
Gjeldsprosent	38	49	41	39	49
Nettoinntekt	550 940	499 612	465 482	506 528	448 765
Landkreditt	-128 274	-93 407	-246 714		-111 077
LokalSpB	-71 796	-94 421	-98 348	-35 055	-98 172
StorSpB	-79 902	-44 783	-57 521	-92 552	-37 722
LokalFob			-123 107		-161 637
StorFoB	-100 170	-65 730	-57 328	-28 398	-107 230
Alle	-89 784	-66 830	-96 483	-93 881	-72 526
Antall	306	104	115	122	85

Tabell 5.3 viser at bruk på Vestlandet og i Trøndelag ligger mest i minus på driftskredittkontoen, men det er egentlig jevnt mellom alle regioner. Ytterpunktene er Landkreditt på Vestlandet med minus 246 714 kroner og store forretningsbanker i Trøndelag med minus 28 398 kr.

Tabell 5.4 Utgaende balanse på driftskredittkonto i prosent av kredittramme etter region

	Rogaland				Nord-Norge	Totalt antall
	Østlandet	og Agder	Vestlandet	Trøndelag		
Landkreditt	35	28	77		49	58
LokalSpB	33	43	49	22	52	264
StorSpB	36	20	32	47	24	246
LokalFob			69		68	15
StorFoB	41	39	44	15	80	149
Antall	306	104	115	122	85	732

5.3 Driftsform

I Tabell 5.5 og Tabell 5.6 er vist den økonomiske stillingen til de fem driftsformene som det står flest bruk bak. Tabell 5.5 viser at bruk med driftsformen korn og svin har mest langsiktig gjeld og høyest gjeldsprosent. Nettoinntekten er høyest for driftsformene korn- og korn kombinert med svin. Langsiktig gjeld er høyest for driftsformene korn/svin og melk/storfeslakt, mens den er lavest på bruk med sau. Sauebrukene skiller seg også ut ved at både kortsiktig og langsiktig gjeld og gjeldsprosenten er lavere enn for de andre driftsformene.

Tabell 5.5 Gjeld, gjeldsprosent, nettoinntekt og driftskredittkontoens utgående balanse etter driftsform. Kr per bruk

	Melk og storfeslakt	Sau	Korn	Melk og sau	Korn og svin
Antall brukere med nettoinntekt	422	82	90	46	40
Kortsiktig gjeld	268 407	56 009	198 329	299 925	563 976
Langsiktig gjeld	873 209	452 866	912 271	718 113	1 598 148
Gjeldsprosent	43	25	36	38	53
Nettoinntekt	470 823	457 039	645 149	437 605	569 273
Landkreditt	-164 245	99 528	-103 500		-284 408
LokalSpB	-109 785	58 822	-2 205	-45 113	-79 791
StorSpB	-58 095	30 880	-4 002	-105 765	-285 628
LokalFob	-175 070				
StorFoB	-91 610	27 417	1 080	-104 930	-228 209
Antall bruk med registrert driftskreditt	326	52	72	28	38

Her er det verdt å merke seg forskjellene mellom driftsformene. Bruk med driftsform sau har positiv saldo på driftskreditten, mens kornbrukene ligger rundt null. Unntaket her er åtte bruk med konto hos Landkreditt, de har en negativ saldo på 103 500 kroner. Bruk med driftsform korn/svin er mest på minussiden med nærmere 300 000 kroner, mens melkeproduksjonsbruk har rundt 100 000 kroner i gjeld på kontoen. Hvor mye det er på driftskredittkontoen ved årsskiftet har sammenheng med fordelingen av inntektene gjennom året. Saueslaktingen om høsten fører til at kontoen er relativt full ved årsskiftet. For driftsformene melk og korn/svin fordeler inntektene seg jevnt utover året, mens kornprodusentene leverer mye ved innhøstingen og etter årsskiftet.

Tabell 5.6 Utgående balanse på driftskredittkonto i prosent av kredittramme etter driftsform

	Melk og storfeslakt	Sau	Korn	Melk og sau	Korn og svin
Landkreditt	65	-193	36		42
LokalSpB	57	-93	1	29	31
StorSpB	32	-32	3	58	70
LokalFob	71	24			
StorFoB	47	-33	-1	72	46
Antall bruk	326	52	72	28	38

Vanligvis er utgående balanse et negativt tall i likhet med kredittrammen. I tabellene som viser utnyttingsgraden blir da forholdstallet positivt. Sauebruka er imidlertid i en annen situasjon med positiv saldo på driftskredittkontoen. I tabellen blir derfor prosent-tallet negativt, noe som tilsynelatende kan virke misvisende.

5.4 Areal

Tabell 5.7 og gir inndeling etter areal. Det er den samme inndelingen som i driftsgranskingene.

Tabell 5.7 Gjeld, gjeldsprosent, nettoinntekt, og utgaende balanse driftskreditt fordelt etter areal. Kr per bruk

	Arealgruppe, dekar				
	50-100	100-200	200-300	300-500	> 500
Antall brukere med nettoinntekt	78	313	281	209	66
Kortsiktig gjeld	104 293	199 814	246 914	332 740	696 520
Langsiktig gjeld	533 405	743 501	953 748	1 057 858	1 692 314
Gjeldsprosent	35	37	43	43	48
Nettoinntekt	418 786	461 868	500 445	560 665	696 199
Landkreditt	-93 126	-160 025	-110 000	-49 283	-284 364
LokalSpB	-1 865	-42 984	-70 521	-119 452	-207 336
StorSpB	-4 934	-60 188	-50 778	-62 373	-295 145
LokalFob		-9 924	-177 614	-222 949	
StorFoB	-35 823	-55 640	-72 945	-112 250	-146 233
Antall bruk med reg. driftskred.	47	228	221	177	59

Både kortsiktig og langsiktig gjeld, gjeldsprosent og nettoinntekt øker med størrelsen på arealet. En ser også at driftskreditten viser samme økning for alle banker unntatt Landkreditt.

Tabell 5.8 Utgaende balanse på driftskredittkonto i prosent av kredittramme etter arealgruppe

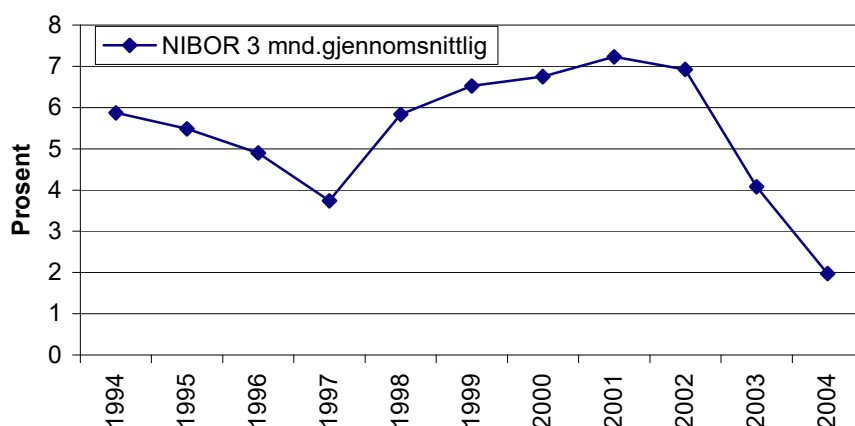
	Arealgrupper, dekar				
	50-100	100-200	200-300	300-500	> 500
Landkreditt	34	49	36	17	59
LokalSpB	2	29	35	50	48
StorSpB	3	36	26	28	70
LokalFob		11	83	75	
StorFoB	41	32	44	41	42
Antall bruk	47	228	221	177	59

Høyest registrert utnyttingsgrad finnes hos lokale forretningsbanker og store sparebanker med 70-80 %.

6 Rentesatser

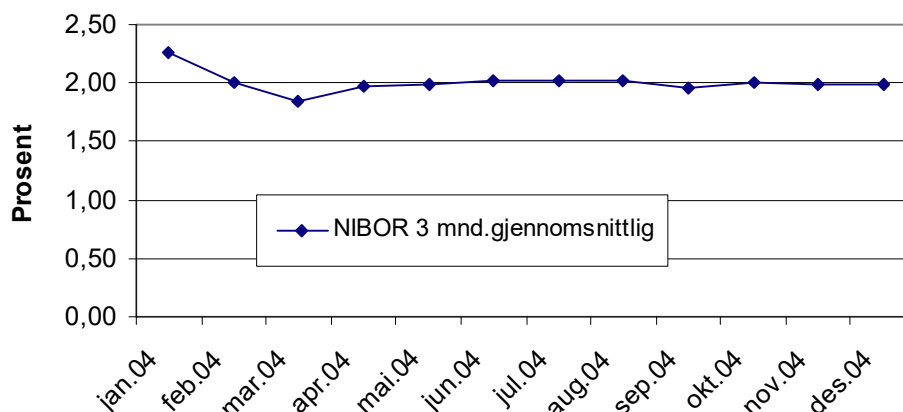
6.1 Utvikling av markedsrente

Rentenivået har svingt mye i løpet av de siste årene. I tiden fra den første gjeldsundersøkelsen i 1996 og fram til utgangen av 2003, har det vært betydelige bevegelser i pengemarkedsrenten. NIBOR (Norwegian Inter Bank Offered Rate) rente brukes ofte som pengemarkedsrente, og er svært avgjørende for hvordan banker og finansierings-selskaper priser sine låneprodukter. NIBOR er den renten som bankene betaler seg i mellom når de låner penger av hverandre. Det er også den samme renten finansierings-selskaper låner penger til med tillegg av en liten margin. Figuren under viser utvikling av pengemarkedsrenten (NIBOR 3 mnd.) fra 1994 til 2004.

Figur 6.1 Utvikling av rentenivå fra 1994 til 2004 (Norges bank, 2005)

Utviklingen av rentenivået i perioden viser at det var et historisk lavt rentenivå i 2004 med 1,97 % i gjennomsnitt. Det høyeste rentenivået i perioden er registrert i 2001 med 7,23 %. Rentenivået har vært synkende fra 2001 til 2004. I 2004 har rentenivået vært lavt gjennom hele året. Det var høyest i januar med 2,26 % og lavest i mars med 1,84 %.

Figur 6.2 Utvikling av pengemarkedsrenten i løpet av 2004 (Norges bank, 2005)

6.2 Rentesatser i driftsgranskingsmaterialet

Størrelsen på betalte renter er avhengig av gjeldende rentefot og hvor stor del av kreditten som til enhver tid er benyttet. På en driftskredittkonto vil benyttet kreditt variere fra dag til dag. I denne undersøkelsen er det 2 målepunkter, 1. januar og 31. desember. Det er derfor knyttet usikkerhet til beregning av rente etter denne metoden. På et relativt stort materiale kan vi likevel si noe om effektiv rente ved å se på betalte renter i forhold til gjennomsnittlig kreditt. Det er også sammenlignet med oppgitt rente per 31.12.2004 fra kontoutskrift for den enkelte bank. Renteendringer gjennom året vil derfor ikke bli fanget opp. Imidlertid var det liten bevegelse i markedsrenten i løpet av 2004 (6.1).

Vi har delt materialet i to. Den ene gruppen har negativ saldo, i alt 514 bruk. Den andre gruppen har positiv saldo, i alt 214 bruk. I denne undersøkelsen er det notert inngående og utgående balanse og påløpne renter på driftskreditt. Driftskredittkontoen er registrert med gjennomsnittlig beløp i inngående og utgående balanse for 2004. Rentenivået er beregnet ut fra dette. Til sammenligning er det tatt med gjennomsnittlig oppgitt rentefot fra kontoutskriftene.

6.3 Rentesatser etter banktype, landsgjennomsnitt

Tabell 6.1 Renteniva for de forskjellige banktypene for bruk med negativ balanse, landstall

	Antall	Gjennomsn. balanse	Kredittgrense	Utn.grad prosent	Betalt rente	Beregnet rentefot	Opgitt rentefot
Landkreditt	43	-205 745	376 302	55	4 194	2,04	3,27
LokalSpB	184	-144 357	235 015	61	5 597	3,88	4,85
StorSpB	172	-139 993	215 770	65	5 164	3,69	4,44
LokalFoB	12	-186 357	222 250	84	7 719	4,14	5,57
StorFoB	103	-175 897	261 937	67	7 030	4,00	4,41
Gjennomsnitt	514	-154 133	243 596	63	5 628	3,69	4,51

Tabell 6.1 viser at det er mye lavere rentefot for Landkreditt enn for de andre bankene. Det er liten forskjell mellom de andre banktypene med tanke på rentenivå. Sammenlignet med data som viser oppgitte rentevilkår på kreditt for de samme bankene, ser vi at alle bankene ligger med lavere rentefot for beregnet rente, mest for Landkreditt. Det er også mindre spredning mellom banktypene, og rangeringen er også noe endret. Grunnen til at vi her får så lavt rentenivå for Landkreditt, er trolig at Landkreditt har en økt andel konti mot slutten av året. Grunnen til at lokale forretningsbanker ligger høyest, kan skyldes få observasjoner i denne gruppen. Det som er felles for begge metodene for rentevurdering, er at Landkreditt har mye lavere rentekostnader, og at det er relativt liten forskjell mellom de andre banktypene.

Landkreditt har klart høyere nivå på kredittrammen enn de andre bankene, men de har også lavest utnyttingsgrad. De lokale forretningsbankene har høyest utnyttingsgrad. De har også størst andel med brukere som har overskredet kredittrammen, noe som er med på å forklare at de har det høyeste rentenivået.

Tabell 6.2 Rentesatser i ulike regioner, prosent oppgitt rente

	Østlandet	Rogaland og Agder	Vestlandet	Trøndelag	Nord-Norge	Største differanse	Alle
Landkreditt	3,25	3,25	3,33		3,25	0,08	3,27
LokalSpB	4,85	4,39	5,03	5,16	4,76	0,77	4,85
StorSpB	4,77	3,62	5,51	4,96	3,49	2,02	4,44
LokalFoB			5,80		5,10	0,70	5,57
StorFoB	4,36	3,72	3,64	4,64	5,59	1,95	4,41
Gjennomsnitt	4,47	3,88	5,01	4,93	4,21	1,13	4,51

Av tabell 6.2 går det fram at rentenivået er høyest på Vestlandet og lavest i Rogaland og Agder. Forskjellen mellom Vestlandet og Rogaland og Agder er på 1,13 prosentpoeng. Det er vanskelig å forklare denne forskjellen på andre måter enn at det er forskjellen i størrelsen på brukene som slår ut. Ellers så ser vi at det er liten forskjell mellom Vestlandet og Trøndelag.

Ved sammenligning av rentenivå mellom bankene på regionsnivå, må en være klar over at det er få observasjoner i enkelte grupper. Det gjelder spesielt lokale forretningsbanker. Vi ser også at Landkreditt har minst spredning mellom regionene, mens de store

sparebankene og de store forretningsbankene har størst forskjeller mellom regionene. I denne undersøkelsen er det ikke vurdert forskjell i sikkerhet mellom banktypene.

Tabell 6.3 Rentesatser i ulike regioner, prosent beregnet rente

	Østlandet	Rogaland og Agder	Vestlandet	Trøndelag	Nord- Norge	Største differanse	Alle
Landkreditt	1,92	3,23	1,59		2,43	1,64	2,04
LokalSpB	4,00	4,32	3,86	3,30	3,62	1,02	3,88
StorSpB	4,35	2,80	4,33	3,94	2,89	1,55	3,69
LokalFoB			4,10		4,10		4,14
StorFoB	4,00	3,60	3,53	4,10	4,31	0,78	4,00
Gjennomsnitt	3,83	3,44	3,76	3,69	3,33	0,50	3,69

Tabell 6.3 viser rentenivå etter beregnet rente. Vi ser da at forskjellen mellom regionene er betydelig mindre. Nord-Norge og Rogaland Agder ligger fortsatt lavest, mens Østlandet ligger høyest med tanke på rentenivå. For de enkelte bankene har vi her det utslaget at Landkreditt ligger svært lavt for noen regioner. Det har trolig sammenheng med at det er mange nye konti mot slutten på året. Påløpne renter vil da være for lave i forhold til kreditt på målepunktet. For de andre bankene er det mindre forskjeller mellom regionene. De lokale sparebankene er dyrest i Rogaland/Agder, mens de store sparebankene ligger høyest på Østlandet. I Rogaland/Agder ligger de store sparebankene svært lavt, også under det som er registrert for Landkreditt. Til gjengjeld ligger de høyt på Øst- og Vestlandet. De store forretningsbankene ligger lavest på Vestlandet, men her er det få observasjoner.

For både oppgitt og beregnet rente ligger Landkreditt 1–1,6 prosentpoeng lavere enn nærmeste banktype.

6.4 Rentesatser etter driftsform

Tabell 6.4 Rentesatser for fem driftsformer, oppgitt rente

	Antall	Melk og storfeslakt	Sau	Korn	Melk og sau	Korn og svin
Landkreditt	24	3,25		3,25		3,25
LokalSpB	140	4,58	4,99	4,73	4,54	5,28
StorSpB	131					
LokalFoB	10	5,3				
StorFoB	67	3,6	3,88	4,04		3,93
Gjennomsnitt	372	4,26	4,85	4,11	3,93	4,21

Vi ser av Tabell 6.4 at sauebrukene har klart høyeste rentesats på lånerente på driftskreditt. Dette er bruk med relativt lav kredittramme og lav lånesaldo. Gruppen har relativt få observasjoner. Kombinasjonen melk og sau hadde lavest rente, men det var også få observasjoner i denne gruppen.

6.5 Overskredet kredittramme

En del bruk har overskredet kredittrammen på ett av målepunktene i undersøkelsen. Det vil si at beløpet i inngående eller utgående balanse var over rammen. I alt 80 av de 732 brukene med innvilget driftskreditt hadde overskredet rammen. Det er 11 % av brukene. Det kan være flere grunner til at man kommer over denne rammen i perioder. Varierende likviditet gjennom året for enkelte produksjoner, kan være en årsak. For de fleste med en noenlunde god økonomi, vil det lønne seg finne alternativ finansiering, for eksempel ved å ta opp langsiktig lån.

Tabell 6.5 Bruk med overskredet kredittramme etter banktype

	Antall	Gjennomsn.		Utnyttings- grad	Beregnet rente	Oppgitt rente
		balanse	Kredittgrense			
Landkreditt	7	-262 249	355 000	74	2,30	3,25
LokalSpB	28	-227 835	233 893	97	4,41	4,94
StorSpB	30	-258 212	253 800	102	4,47	4,52
LokalFoB	3	-246 585	235 000	105	4,64	5,83
StorFoB	12	-251 199	260 000	97	5,30	5,17
Gjennomsnitt	80	-246 445	255 913	97	4,39	4,70

Av Tabell 6.5 går det fram at alle banktypene hadde kunder som gikk ut over rammen i 2004. De fleste brukene lå like over på ett av målepunktene, men noen bruk lå godt over rammen på begge målepunktene. Det var 20 % av kundene i de lokale forretningsbankene som lå over rammen. Det er grunn til å nevne at det er få observasjoner i denne gruppen. For de andre banktypene varierte det mellom 8 og 12 %. Det var forventet at overskridelse av rammen ga utslag i høyere renter. Med unntak av Landkreditt stemmer dette for alle banktypene for oppgitt rente. For beregnet rente stemmer dette for alle banktypene. Bankene opererer da med overtrekksrente med høyere rentesats. For oppgitt rente var forskjellen 0,22 prosentpoeng, mens den var 0,7 prosentpoeng for beregnet rente.

For alle banktypene med unntak av Landkreditt, ligger utnyttingsgraden rundt 100 %. For Landkreditt ligger utnyttingsgraden på 74, noe som kan forklare lite utslag i rentenivået. Brukene med overskredet kredittramme har innvilget kreditt langt over gjennomsnittet.

Tabell 6.6 Bruk med overskredet kredittramme etter region

	Landet	Rogaland			Trøndelag	Nord-Norge
		Østlandet	og Agder	Vestlandet		
Overskredet kredittramme	80	29	9	15	13	14
Alle bruk	732	306	104	115	122	85
Prosent bruk over ramme	11	9	9	13	11	16

Tabell 6.6 viser at det er flest bruk med overskredet ramme i Nord-Norge. Det er færrest bruk i denne gruppen på Østlandet og i Rogaland/Agder.

7 Kostnader ved bruk av driftskredittkonto

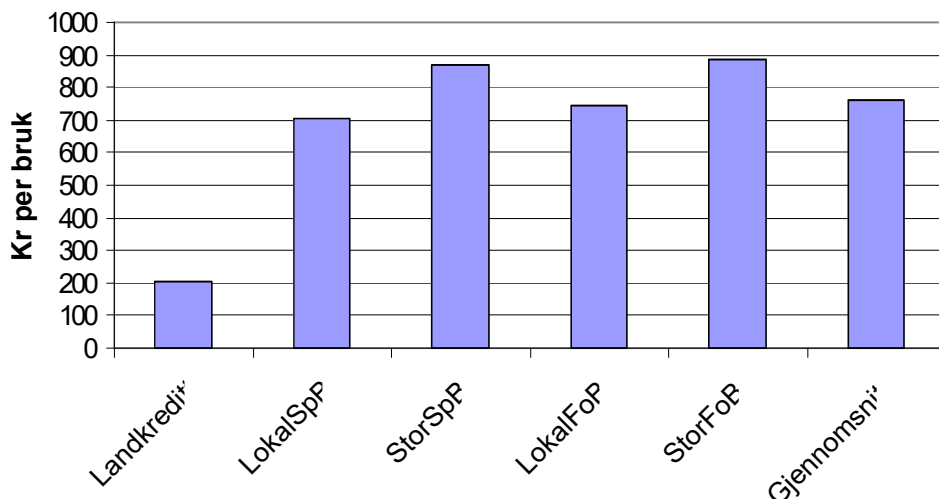
I denne undersøkelsen har vi registrert betalte renter og betalte gebyrer og oppgitte rentesatser og gebyrsatser for de forskjellige bankene per 31. desember 2004. Det er benyttet kontoutskrift fra den enkelte bank som kilde for registreringene. Vi har sett gjennom undersøkelsen at det er store avvik i vilkår mellom de forskjellige bankene. Det er også stor forskjell i behandling av kundene innen samme bank. Enkelte brukere har fordelsprogrammer av ulik art. Det kan være bedre vilkår som totalkunde, eller at man har innskudd over en gitt grense i banken.

Noen banker opererer med et fast gebyr per måned uavhengig av transaksjoner. Det har vært vanskelig å sammenligne tilbudene fra bankene. I denne undersøkelsen har vi derfor konsentrert oss om renteutgifter og betalte gebyrer.

I kapittel 6 ble rentenivået for de forskjellige banktypene vurdert i forhold til andre variabler. I følgende kapittel vil vi se på gebyrer og renter på kontoen. Til slutt vil vi gjøre et par regneeksempler for kostnader for driftskreditt for de ulike banktypene.

7.1 Gebyrer

Betalte gebyrer er oppgitt i kontoutskrifter fra den enkelte bank. Dette har selvsagt sammenheng med omsetning og antall transaksjoner. Det er statistisk sikker sammenheng mellom kredittramme og produksjonsinntekter, men det er ikke funnet sikker sammenheng mellom omsetning og gebyrer. Kredittrammen er derfor brukt som mål på omsetning. Av Figur 7.1 går det frem at Landkredittkundene har betalt vesentlig mindre i gebyr enn de andre bankenes kunder til tross for at kredittrammen er større enn for de andre banktypene. Rammen for Landkreditt er kr 334 000, mens rammen for de andre bankene ligger jevnt rundt kr 200 000. Ellers så ligger gebyrnivået noe høyere for de store bankene enn for de lokale. Det gjelder både for sparebankene og for forretningsbankene. Det er de 732 brukene med registrert kreditt som er grunnlag for de presenterte resultatene.

Figur 7.1 Gjennomsnittlig betalt gebyr for hver banktype

Av figuren går det fram at gjennomsnittlig betalt gebyr for Landkreditt er kr 200, for de lokale bankene kr 700, og i underkant av kr 900 for de store banksammenslutningene. Variasjonen mellom enkeltbanker og enkeltbruk er imidlertid stor, og størrelsen på betalt gebyr varierer fra kr 0 i gebyr til nesten kr 5 000 for ett enkelt bruk.

7.2 Renteinntekter

Mange brukere benytter seg sjelden eller aldri av kreditten på driftskredittkontoen. Det kan skyldes at de foretrekker å bruke langsiktige lån med bedre betingelser, eller at de ikke har behov for kreditt. De har ofte innestående et betydelig beløp hele eller store deler av året. For denne gruppen er det viktig at også innskuddsbetingelsene på driftskredittkontoen er gode. Vi har her sett på de 214 brukene med innvilget kreditt og som har positiv saldo på driftskredittkontoen. I tillegg er det en gruppe brukere som ikke har kreditt på driftskontoen.

I 2004 var det et svært lavt rentenivå, og de fleste bankene hadde lavere enn 0,5 % rente på innestående beløp på driftskredittkontoen.

Tabell 7.1 Renteniva for de forskjellige banktypene for bruk med positiv balanse, landstall

	Antall	Positiv saldo	Kreditt-grense	Godskr. renter	Betalte renter	Opgitt rentefot	Beregnet rentefot
Landkreditt	14	125 734	207 143	2 615	976	2,00	2,08
LokalSpB	79	71 906	119 165	339	632	0,16	0,47
StorSpB	73	98 149	154 507	200	774	0,11	0,20
LokalFoB	3	45 508	106 667	201	513	0,33	0,44
StorFoB	45	99 974	129 111	457	765	0,24	0,46
Gjennomsnitt	214	89 912	138 893	463	729	0,28	0,48

Tabell 7.1 viser bra samsvar mellom oppgitt og beregnet rentenivå for innskudd. Vi ser også at for alle banktypene har det vært gitt kreditt i deler av året da det er registrert betalte renter også. Landkreditt skiller seg ut med 2 % innskuddsrente. De andre banktypene varierer mellom 0,1 og 0,5 % innskuddsrente i gjennomsnitt. Det er på innskuddsrente vi finner den største forskjellen mellom Landkreditt og de andre bankene i gjennomsnitt enten vi bruker oppgitt eller beregnet rentenivå. Variasjonen er mellom 1,6 og 1,9 prosentpoeng.

7.3 Rentemargin

Rentemarginen på driftskredittkontoen, eller differansen mellom innskudds- og lånerente, varierer mye mellom de forskjellige banktypene. I denne sammenligningen er det brukt oppgitte rentevilkår fra kontoutskrift på de 732 brukene med innvilget kreditt.

Tabell 7.2 Rentemargin på driftskredittkonto, oppgitte renter

	Antall	Lånerente	Innskuddsrente	Rentemargin
Landkreditt	58	3,26	2,00	1,26
LokalSpB	264	4,89	0,17	4,72
StorSpB	246	4,44	0,12	4,32
LokalFoB	15	5,59	0,24	5,36
StorFoB	149	4,51	0,28	4,23
Gjennomsnitt	732	4,55	0,32	4,22

Av Tabell 7.2 går det fram at de lokale forretningsbankene har høyest rentemargin på driftskredittkonto. Deretter følger de lokale sparebankene. Landkreditt står i en særstilling med en rentemargin på 1,26 prosentpoeng. Dette er nærmere 3 prosentpoeng lavere enn neste banktype, som er store forretningsbanker.

7.4 Noen regneeksempler

Ut fra det som er kommet fram i kapittel 6 og kapittel 7, har vi laget noen regneeksempler på hva det koster å benytte seg av driftskreditt i forskjellige banktyper. Dette er gjort på grunnlag av oppgitte vilkår fra de aktuelle gruppene.

Tabell 7.3 Beregning av kostnader ved bruk av driftskredittkonto

	Sum kostnader ved oppgitt rente			Sum kostnader ved beregnet rente		
	Rente	Gebyr	Kostnad	Rente	Gebyr	Kostnad
Landkreditt	5 033	204	5 236	3 139	204	3 343
LokalSpB	7 468	754	8 222	5 971	754	6 725
StorSpB	6 845	913	7 758	5 681	913	6 594
LokalFoB	8 573	902	9 475	6 379	902	7 281
StorFoB	6 789	1 000	7 789	6 155	1 000	7 155

Dette eksempelet viser at det er penger å spare ved å bruke de rimeligste alternativene. I eksempelet er det brukt en gjennomsnittlig kreditt på kr 154 000 og gebyr registrert middel for denne gruppen. Kr 154 000 er gjennomsnittlig kreditt på de 514 brukene med negativ saldo i balansen. Av Tabell 7.3 går det fram at man kan spare over kr 4 000 ved det rimeligste alternativet i forhold til det dyreste forutsatt at vi bruker rentesatser fra kontoutskriftene. Benytter vi rentesatser fra beregninger på grunnlag av betalte renter, er potensialet noe mindre, i underkant av kr 4 000 per bruk og år. Dette er regnet ut fra gjennomsnittet. Er kreditten større, er det selvsagt enda større forskjeller. Eksempelet er gjort på bakgrunn av middeltall for grupper av banker. Forskjellene er enda større mellom enkeltbanker.

Tabell 7.4 Beregning av inntekter driftskredittkonto

	Resultat ved oppgitt rente			Resultat ved beregnet rente		
	Rente	Gebyr	Resultat	Rente	Gebyr	Resultat
Landkreditt	1 800	209	1 591	1 872	209	1 663
LokalSpB	140	634	-494	424	634	-210
StorSpB	103	813	-709	183	813	-630
LokalFoB	300	401	-101	398	401	-3
StorFoB	213	789	-576	411	789	-377

Vi har også sett på gjennomsnittsbruket med positiv saldo. Dette bruket hadde innskudd på kr 90 000, og det er gjennomsnittlige registrerte gebyrer fra denne gruppen på 214 bruk som er benyttet. Tabellen viser at det er kr 1 500 – 2 000 å spare mellom rimeligste og dyreste alternativ også dersom man ikke har behov for kreditt.

Litteratur

- BFJ (Budsjettnemnda for jordbruket), 1997. *Totalkalkylen for jordbruket: Jordbrukets totalregnskap for 1995 og 1996 og budsjett for 1997*. Budsjettnemnda for jordbruket, Oslo.
- BFJ (Budsjettnemnda for jordbruket), 2000. *Totalkalkylen for jordbruket: Jordbrukets totalregnskap for 1998 og 1999 og budsjett for 2000*. Budsjettnemnda for jordbruket, Oslo.
- BFJ (Budsjettnemnda for jordbruket), 2002. *Totalkalkylen for jordbruket: Jordbrukets totalregnskap for 2000 og 2001 og budsjett for 2002*. Budsjettnemnda for jordbruket, Oslo.
- BFJ (Budsjettnemnda for jordbruket), 2004. *Totalkalkylen for jordbruket: Jordbrukets totalregnskap for 2002 og 2003 og budsjett for 2004*. Budsjettnemnda for jordbruket, Oslo.
- BFJ (Budsjettnemnda for jordbruket), 2005. *Totalkalkylen for jordbruket: Jordbrukets totalregnskap for 2003 og 2004 og budsjett for 2005*. Budsjettnemnda for jordbruket, Oslo.
- Haukås, Torbjørn, Hovland, Ivar og Rye, Siv Karin Paulsen 2002. *Gjeldsundersøkelse på bakgrunn av driftsgranskingsmaterialet for 2001*. NILF-notat 2002:39, Norsk institutt for landbruksøkonomisk forskning, Oslo.
- Hovland, Ivar, Berit Rogstad og Eva Øvren (2000) *Gjeldsundersøkelsen 1999*. NILF-notat 2000:16, Norsk institutt for landbruksøkonomisk forskning, Oslo.
- Landkreditt Bank, *Informasjon om driftskreditt*, (www.landkredittbank.no)
- NILF, (1998) *Gjeldsundersøkelse 1996* (upubl.) Norsk institutt for landbruksøkonomisk forskning, Oslo.
- NILF, 2005. *Driftsgranskinger for jord- og skogbruk. Regnskapsresultater for 2004*. Norsk institutt for landbruksøkonomisk forskning, Oslo.
- Norges Bank, 2005. Norske pengemarkedsrenter.
http://www.norges-bank.no/stat/renter/pmarked/a_nibor_n.html
- Norsk Landbrukssamvirke, *Informasjon om driftskredittordningen*,
[http://\(www.landbrukssamvirke.no\)](http://(www.landbrukssamvirke.no))
- SSB (Statistisk sentralbyrå), 2005. *Totalgjeld for norske bønder basert på skattedata*. Upublisert kjøring for Budsjettnemnda for jordbruket.